О. С. Повідайчик, *кандидат педагогічних наук, доцент*
кафедри соціології та соціальної роботи
Ужгородського національного університету,
oksana.povidaichyk@uzhnu.edu.ua

СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ

Професійна діяльність фахівців соціальної роботи вимагає від них наявності вмінь пізнавати, проектувати, моделювати і, на основі цього, визначати найбільш доцільні способи вирішення проблем у соціальній сфері. Очевидно, що соціальні працівники повинні володіти дослідницькими вміннями, які виражаються в ціннісному ставленні до професії та дослідницької діяльності, готовності до наукового пізнання, здібностей вибудовувати власну систему дослідження. Готовність до здійснення науково-дослідницької роботи (НДР) є складовою професіоналізму фахівців соціальної роботи. Це особливий вид інтелектуально-творчої діяльності, який виникає в результаті функціонування індивідуальних механізмів пошукової активності і передбачає самостійне дослідження, спрямоване на теоретичне й експериментальне вивчення явищ і процесів, обґрунтування фактів, виявлення закономірностей за допомогою наукових методів пізнання.

Окремі аспекти дослідницької підготовки фахівців різних професій у ВНЗ розкриті у працях Т. Голуб [2], Я. Логвинової [3], Є. Райхмана [4], Н. Уйсімбаєвої [5], Г. Ягенської [6] та ін. В той же час, як засвідчує аналіз наукової літератури, у ній відсутнє належне відображення проблеми готовності майбутніх соціальних працівників до науково-дослідницької роботи, її структури.

Аналіз кваліфікаційних вимог до соціальних працівників і особливостей їхньої дослідницької діяльності дозволяє виокремити науково-дослідні компетенції, що складають основу готовності студентів до НДР: методологічну (вміння вибудовувати логіку дослідницької діяльності); концептуальну

(здатність формувати концепції); аналітичну (вміння аналізувати суспільні процеси, знання сутності наукових і соціальних явищ і фактів, вміння визначати і вирішувати проблеми тощо). При цьому в структурі готовності соціальних працівників до НДР виділяють аксіологічну, когнітивну і креативну складові.

Аксіологічна складова є визначальною характеристикою формування мотивації соціальних працівників і передбачає ціннісне ставлення до професійної і дослідницької діяльності. «Мотивація як рушійна сила людської поведінки пронизує всі основні структури особистості: її спрямованість, характер, емоції, здібності, діяльність тощо» [1].

На успішність дослідницької діяльності соціальних працівників визначальний вплив здійснює рівень сформованості системи професійних цінностей, які можна розглядати в двох аспектах. По-перше, під професійними цінностями розуміють спрямованість особистості на професійну діяльність (на відміну від інших видів діяльності – дозвілля, побут та ін.). По-друге, професійні цінності можна розглядати з точки зору цінностей конкретної професії. Так, для соціальної роботи професійними є такі цінності: гуманізм, альтруїзм, самовизначення, соціальна справедливість та ін. Загалом, аксіологічна складова готовності соціальних працівників до НДР містить у собі таку ціннісну спрямованість, в рамках якої фахівці повинні бути мотивовані на дослідження причин складних життєвих ситуацій.

Когнітивна складова характеризує пізнавальні здібності соціальних працівників – здатність до сприйняття навчального матеріалу і наявність знань, необхідних для здійснення науково-дослідницької діяльності; готовність до наукового пізнання на основі наявних дослідницьких знань, умінь і навичок, дослідницького досвіду.

Інтелектуальні якості розвиваються в процесі реалізації творчої активності. Інтелектуальна активність – це властивість, яка відбиває процес взаємодії пізнавальних і мотиваційних чинників особистості. Формування когнітивної сфери передбачає підвищення рівня розвитку розумових дій,

прийомів фіксації, обробки і аналізу інформації, розвиток гнучкості, мобільності, усвідомленості мислення, вміння бачити проблеми і протиріччя, знаходити способи вирішення завдань.

Основними складовими когнітивного компонента є: наявність дослідницьких знань, умінь і навичок; вміння застосовувати форми, методи і технології соціальної роботи; вміння аналізувати власний дослідницький досвід і здійснювати постійну рефлексію професійної діяльності. Технологічна характеристика практичної складової готовності соціальних працівників до НДР розкривається через призму вирішення проблемних ситуацій і реалізується шляхом виконання проектів (програм) різної спрямованості або у вигляді самої діяльності, побудованої відповідно до цих програм.

Варто відзначити, що професійна діяльність соціальних працівників відзначається творчістю, оскільки їм доводиться вирішувати низку проблем і виконувати при цьому найрізноманітніші професійні ролі: організатора дозвілля, медика, юриста, адвоката, захисника, консультанта, фасилітатора та ін., підкреслюючи цим самим інтегруючий характер дослідницької роботи. При цьому, під творчістю соціальних працівників будемо розуміти вищу форму мисленнєвої і практичної діяльності, яка спрямована на перетворення, вдосконалення і вирішення складних життєвих ситуацій клієнтів і суспільства в цілому і характеризується новизною та соціальною значимістю.

Аналіз проблеми інтеграції творчої і дослідницької роботи засвідчує, що творчість і дослідження є особливими формами пізнання і перетворення оточуючого середовища. Вони реалізуються шляхом використання певних форм, методів і засобів (чуттєвих, раціональних, експериментальних, теоретичних) і призводять як до створення нових зразків (наукових, світоглядних, філософських), так і предметних перетворень. Однак творча діяльність переходить у дослідницьку тільки за певних умов. Зокрема, основною відмінною ознакою дослідницької діяльності є використання методології дослідження, технологій соціальної роботи та ін.

Таким чином, готовність соціальних працівників до НДР будемо розглядати як особистісну характеристику, яка передбачає ціннісне ставлення до науково-дослідницької роботи, забезпечуючи при цьому самовизначення і самореалізацію фахівців у процесі вирішення професійних завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания / под редакцией А.А. Бодалева. – М.: Изд-во «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. – 384 с.
2. Голуб Т. П. Інтеракція змісту науково-дослідницької роботи студентів і якості вищої технічної освіти / Т. П. Голуб // Наука і освіта. – 2011. – №6. – С. 51 – 54.
3. Логвінова Я. Науково-дослідницька робота студентів як умова формування екологічної компетентності майбутнього викладача біології / Я. Логвінова // Гірська школа українських Карпат. – Вип. 8-9. – 2013. – С. 84 – 86.
4. Райхман Є. Науково-дослідна робота майбутніх магістрів педагогічної освіти як педагогічний феномен / Є. Райхман // Вісник Дніпропетровського університету ім. А. Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія. Педагогічні науки. – 2015. – №1 (9). – С. 164 – 170.
5. Уйсімбаєва Н.В. Науково-дослідницька діяльність майбутнього фахівця / Н.В. Уйсімбаєва // Збірник наукових праць: Наукові записки. – Вип. 88. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВКДПУ ім. В.Винниченка, 2010. – С. 243 – 246.
6. Ягенська Г. В. Співпраця вчителя і учнів у процесі науково-дослідницької роботи як шлях до саморозвитку особистості: матеріали наук.-метод. посіб. / Г. В. Ягенська // Орієнтація на особистість. − Луцьк, 2006. – С. 342 − 343.